

Irländsk whiskey
29 sept. 2013

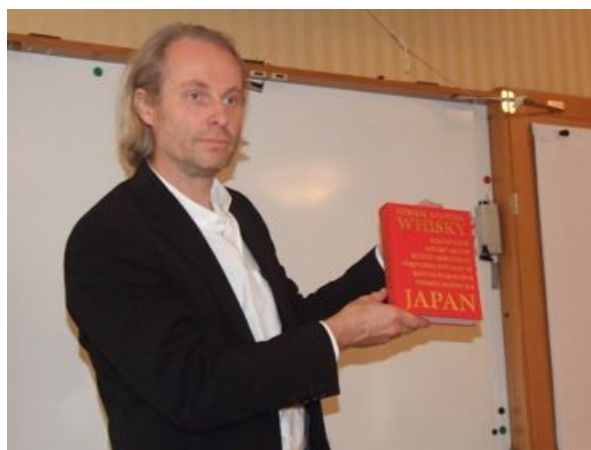
Jameson Select Reserve 8-16 år (40%)
Redbreast 15 år (46%)
Powers Gold Label 9-7 år (40%)
Yellow Spot 12 år (46%)
Midleton Barry Crockett Leg. 20-23 år (46%)
Midleton Very Rare 12-24 år (40%)

Den gröna öns uppgång och fall.

Ledamöterna i programkommittén var inte så lite nervösa inför höstens första provning, ribban låg högt både vad gäller kostnad och kvalitet, skulle medlemmarna svara upp?

Länge såg det ut som om intresset var svalt, tankar på att ställa in surrade men när söndagen den 29e september 2013 kom var vi just tjugonio bokade och trettio brickor dukade men trettioen intresserade hade bänkat sig, ett litet extrabord och en provningsbricka till fick raskt dukas upp så nu var det mer än fullsatt i Torpa Pensionats konferensrum.

Ordföranden Curt Högbom hälsade de församlade välkomna och fortsatte med att presentera vår föreläsare för kvällen Henrik Aflodal.

Henrik är journalist och intresset för ädel dryck har funnits där sedan tonåren, ett intresse som sedermera varit hans yrke sedan 2000.

Han kan titulera sig författare till ett flertal tunga verk i ämnet, oberoende buteljerare av en serie malter kallad Aflodal Select World Whisky, Chefredaktör på sin egen och världens ända nyhetssajt www.whiskyspot.com, grundare av Scandinavian Whisky Society, arrangör och reseledare av konnässörresor till Skotland och sedan 2005 har han dessutom

hunnit arrangera tre VM i whisky, meritlistan kan göras längre ändå, så man kan med fog påstå att han är en av Sveriges mest kunniga experter på området.

Henrik hade tagit med sig några böcker ur sin produktion som han passade på att puffa lite för innan han mönstrade oss och ställde frågan...

Vem uppfann whiskyn?

Men så här innan provandet tagit sin början är sällskapets medlemmar inte så talförda så Henrik fick svara själv.

St Patric's day den 17e mars firas just till åminnelse av munken som kristnade Irland mellan år 385 och 461, man tror att irländarna själva började behärska tekniken in på 600talet e.kr.

Historiska belägg som oftast återopas när någon ifrågasätter irländarnas anspråk på att vara först är ett gammalt krig.

År 1172 invaderar den engelske kungen Henry den andre Irland och Skottland, västerut dricks något engelsmännen kallar usky eller wusky.

Soldaterna får smak för drycken och därmed förs whiskytraditionen vidare till Skottland och England.

Nu börjar Henrik berätta en mäktig släkt saga om politik, tillfälligheter och hårt arbete från far till son.

Märkligt nog är det ändå en skotte som får pannorna på Irland att koka på allvar, John Jameson var född i Alloa norr om Glasgow.

Fyllda de tretio arbetade han som domstolsbiträde i Clackmannanshire i Skottland, ingift i klanen Haig vilka, förstas tillverkade whisky.

På 1770talet emigrerar familjen till Dublin där sönerna John och William möter landsmannen och destillatören John Stein, John Jameson d.y. gifter sig med dottern Isabella Stein och i och med det öppnas karriärmöjligheter även för John Jameson d.ä. som 1780 övertar driften av John Steins Bow Street Destillery och som sonen John i sin tur ärver.

Brodern William Jameson övertar driften av John Steins Merrowbone Lane Destillery och mot slutet av 1700talet kontrollerar bröderna halva Dublins Whiskyreserv på 8miljoner liter, 1805 är Jameson det största whiskeymärket i världen. Tillsammans med Georg Roe och John Power skulle de dominera whiskyutbudet i det brittiska imperiet och i America i hundra år framåt.

Första glaset, Jameson Select Reserv (smal batch) 40% alkohol, 75% pot-still (var av 50-50 malt och omälat korn) och 25% grain.

Mellan 8 och 16år lagrad på first fill Olorosofat och 200liters Bourbon barrols.

En hel del frukt i doften, smaken är balanserad honung lätt frukt som en mix av päron, banan och flyktig lime drar in i en något kryddig krämigt fatig smak som försvinner igen överraskande snabbt.

Herr Aflodal ser nöjd ut efter att ha spottat ut, en antydning om att det här nog är en av hans absoluta favoriter i Irishträsket idag, å så fortsätter berättelsen om idel framgångar.

1823 införs en lättnad i den tuffa alkoholskattelagstiftningen från 1794, skatten sänks och licensavgiften sätts till 10pund, enda restriktionen är att pannan minst måste rymma 40gallons (180 liter) resultatet blir att många mindre producenter slås ut till förmån för storskalig produktion.

Familjen Jameson spelar huvudrollen i den utveckling som följer de har den finansiella statusen som krävs för att expandera.

På 1880talet upptar deras enorma fabrik flera kvarter i det centrala Dublin, 300 man producerar årligen 4,5 miljoner liter whisky, spriten dubbeldestilleras i fyra jättelika pannor, två wash-stills på 109 000liter och två low-wine-stills på 60 000liter.

Andra glaset, Redbreast 15år pure pot-still, lagrad till större del på bourbonfat, 40% alkohol.

Doften är dov av mörka bär och honung, smaken är söt mogen frukt med drag åt svarta vinbär, harmonisk lite kakigt oljig malt och ekfat i svansen som ligger kvar.

Det här glaset har en mörkare nyans, långsammare tårar och robust struktur för att vara en Irish, karaktären påminner om en skotsk lowland, tror nog att många av oss åhörare kände oss mer hemma med den för när Henrik frågar vilken av de två vi tycker bäst om får den flest händer i luften.

Så vävs en ny släkt in i historien.

I en förtort till Dublin hade John Power ett värdshus med hästhåll för postskjutsar norr och västerut, 1791 startar han ett litet destilleri i pensionatdelen, sonen John börjar i verksamheten kring 1800 och anläggningen flyttas till Johns Lane, årligen produceras 25 000 liter whisky.

1823, då the Excise Act antogs i parlamentet i London installeras en ny panna på 2200 liter vilket möjliggör en produktion på 150 000 liter per år och 1833 är man uppe i 1,5 miljoner liter årligen.

1871 uppför familjen en ny jättefabrik i viktoriansk stil som upptar tre hektar inne i Dublin som även den sysselsätter 300 man.

I de stora centralt belägna fabrikerna torkar man malten med kol vilket ger en lättare orökt whisky, ute på gårdarna där det huvudsakligen brändes för husbehov användes dock torv.

Framgångsreceptet är kompromisslös pure pot-still, allt enligt gammal irländsk tradition, som draghjälp och reklam var man även först med att introducera miniatyrflaskor så kallade Baby Powers i folkmun.

John Power adlas, han gör en formidabel klassresa från simpel värdshusvärd, via whiskyfabrikör till aktad medborgare, allt detta under en livstid

Exporten av irländsk whisky går strålande, mot slutet av 1800-talet eskalerar efterfrågan på grund av vinlusens härjningar på kontinenten vilket i sin tur leder till att cognacen sinar, Amerika med flera och hela det brittiska imperiet är en jättemarknad och alla vill ha irländsk whisky... till en början, tills den nya lättare och modernare blended whisky från Skottland börjar ta marknadsandelar, Irlands fyra största whiskybaroner anser dock att det är en sämre produkt, och bara en fluga som snabbt skulle blåsa över, man menade att pot-still whiskyns överlägsna kvalitet skulle behålla greppet om den stora marknaden.

Tredje glaset, Powers Gold Label 40% alkohol 70% pot-still (varav 40% malt och 60% omältat korn) och 30% grainwhisky, lagrad ca 6-7 år.

Irlands tuffaste blend menar en del, honung, peppar och balanserad syra i doften.

Explosiv i munnen, honungssöttman eskalerar i lättare fruktiga nyanser, eftersmaken är kort och het med kryddig peppar i finichen.

Alla smaker är väl balanserade.

Det är inte lika vanligt med oberoende buteljerare på Irland som det är i Skottland och England, men det finns undantag. William Mitchell var inflyttad engelsman med bageri och konfektyr som yrke, en profession som tagit sin början redan 1805 men som även skulle leda till handel med ädlare drycker.

Med sonen Patrick Mitchell startades Mitchell and sons på Grafton Street nr 10 i Dublin, en vinhandel och blandningsfirma som skulle bestå ända in på 1950-talet i grundarfamiljens regi.

The Mitchells köpte alltså in bland annat whisky på fat och för att hålla isär tunnorna så fick de en färgmärkning, vilken i folkmun blev namnen på de olika blandningarna.

Legendariska vart Green Spot, den lite exklusivare whiskyn lagrad på sherry och bourbonfat som lanserades på 1920-talet och som framställdes av Jameson på Bow Street samt den lite billigare Yellow Spot som utgick från samma recept men var uppblandad med whisky från Malagafat och salufördes under 1950-talet.

Fjärde glaset, Yellow Spot 12 år 46% alkohol (en nylansering från maj 2012, men trogen i utförande och smak originalet från 50-talet) sticker till lite i näsan, lite kryddig doft.

Honungssöt smak lätt frukt med en syra i den kvardröjande eftersmaken.

Trots blended industrins framgångar vägrade irländarna att befatta sig med den nya grainwhiskeyn, dominansen var hotad i grunden och fallet kom under 1900-talet.

Den irländska nykterhetsrörelsen är kanske den aggressivaste i hela Europa, på bara sex år reducerades 21 000 utskänkningsställen till 13 000.

De stora destillerierna säljer sina produkter på fat med bifogade etiketter till återförsäljare runt om i världen vilket resulterar i att mindre nogräknade blandningsfirmor själva späder whiskeyn, ibland upp till 80% grain vilket medför att kvaliteten på de mest kända märkena börjar ifrågasättas, Powers är först ute med att stävja detta med att buteljera själva, de andra stora märkena följer så småningom efter.

Första världskriget bryter ut 1914 mellan å ena sidan Tyskland, Österrike-Ungern, Turkiet och Bulgarien, å andra sidan Frankrike, Ryssland, Storbritannien, Japan, Italien och USA.

Kriget kom att vara i fyra år innan freden kom 1918

1916 kör den irländska framgångsmaskinen fast på riktigt när inbördeskriget Irish war of independence bryter ut och allt arbete ute på destillerierna stoppas.

1922 utropas The Irish free state, Irland blir då i ett slag utestängda från alla de så viktiga exportmarknaderna i det brittiska imperiet.

I Amerika införs ett totalt alkoholförbud, den så kallade förbudstiden 1920, inte en flaska får exporteras väster ut över atlanten förrän 1935 då förbudet hävs, efterfrågan är dock skral efter att amerikanska så kallade Bootleggers försett

hemmamarknaden med uselt hembränt under kända irländska varunamn och därmed dragit Irish i smutsen med ett riktigt dåligt rykte som följd, de fyra åren av frihandel innan andra världskriget utbryter 1939 tillhörde Scotch och Canadian som stod väl rustade.

På Irland fortsätter kraftgången, 1954 går Tullamore i konkurs, destilleriet som Michael Molloy startat 1829, sonen Bernard drev vidare från 1887 och lämnade vidare till anläggningens ingenjör Daniel E Williams som gjorde sitt avtryck i historien genom att lägga till sina initialer DEW, andra som mötte samma öde under 1950-talet var Killbeggan och Comber, 1964 stängs även Coleraine.

De gigantiska pannorna gapar tomma och tysta på Irland, en epok har gått i graven.

Femte glaset, Midleton Barry Crockett Legacy, en pot-still komponerad av IDLs masterblender Berry Crockett.

En pot-still som innehåller whiskey från alla Midletons tre stilar lätt medium och tung samt ett flertal olika fat för lagring, där ibland en mindre mängd ny ek, 20-23år och 46% alkohol.

Doften bär försiktigt fram vaniljpäron och skir tropisk frukt, smaken är komplex, med några droppar vatten blir den spretig på ett trevligt sätt, het rund honungssötma byts i fikon, aprikos till en aning syrlig kryddig citrus, i svansen följer vaniljen och faten med den nya eken sätter sig som en lätt bäska längst bak i munnen, en charmig och i många delar svårbeskriven whiskey

På 50år har en hel industri krossats, av ca 120 destillerier före förbudstiden återstår 1966 bara fyra.

Konkurrens är inte att tänka på nu gäller samarbete för att överleva. Irish Distillers Limited (IDL) bildas av Jameson, Powers och Cork Distilleries, konsortiet återupplivar nu varunamnet Tullamore DEW.

Bushmills försöker bevara sitt oberoende men inlemmas i IDL 1972, alliansen stängde Jameson på Bow street 1971 och Powers på Johns Lane följde samma öde 1976.

I samband med nedläggningarna byggs en ny modern anläggning Midleton utanför Cork och öppnas i juni 1975, den är designad för tillverkning och lagring av whiskey av det mest skilda karaktärer för att med det kunna blanda till önskat resultat, innan omgörningen kom Irish whiskey stridslysten ur flaskan, nu utmanade man Scotch med en snarlik blend. Pernod Ricards köper IDL 1988 och satsar allt på Jameson som exportmärke, man lät Grainwhiskeyn ta överhand och smakmässigt gled Jameson sakta in i blended Scotch-dunklet och den irländska identiteten gick förlorad.

Återtåget har dock varit mäktigt att se 1989 startas en liten uppstickare i form av Cooley Distillery norr om Dublin av affärsmannen John Teeling som trots sin litenhet låtit höra om sig även om man inte riktigt hittat ända fram vad gäller kvalité.

Tullamore DEW säljs 1994 till Cantrell and Cochrane och distribuerades genom brittiska Allied Domecq, 2010 köper William Grant Cantrell and Cochrane för 300 miljoner pund, nu meddelas också att Tullamore Distillery invid Grand Canal mitt på ön kommer att rustas upp för 35 miljoner euro efter snart 60år av frånvaro.

Bushmills säljs 2005 till brittiska Diageo av konkurrensskäl då moderbolaget Pernod Ricards köper Allied Domecq.

För att svara upp mot det massiva behovet av pure pot still uppgraderads Midletonfabriken på 2000-talet man kan säga att där finns två destillerier under samma tak, pannhuset är magnifikt med sina fyra kopparrännor och fem kolonnpannor som gör det möjligt att producera upp till tio olika destillat och en oändlig variation av fatlagring, man kan säga att här tillverkas byggsstenarna till bændern.

Sjätte glaset, Midleton Very Rare en årgångsblend från 12-24år och innehåller till större delen pot still.

Snäll honung, godis och vanilj i doften, någon i salongen drog till med terpentin...

Smaken domineras av söt honung, rena godiset med någon droppe vatten stramas doft och smak upp av en maltig pot still kryddig krämig vanilj som försvinner ganska fort i en het känsla i väntan på mer.

En butelj som inte fanns med på vår provbricka men som är omåttligt populär på södra Irland idag är Paddy.

Det var 1882 som Patrick O'Flaherty tog jobbet som kringresande försäljare av Cork whiskey, Paddy själv var omtyckt på de pubbar han besökte för han bjöd alltid laget runt, alla skulle få chansen att smaka Distilleries Company Old Whiskey, 1912 kortades namnet ned till Paddy för det var så den kom att heta i folkmun.

Det senaste kapitlet i sagan om världens mest avancerade spritfabrik har just skrivits, i december 2011 avslöjar IDL att 100 miljoner euro investerats i Midleton.

Kapaciteten för tillverkning av pot still tredubblas med sex nya kopparrännor omslutna av en spektakulär huskonstruktion i glas och stål....

Har vi hört det förut? historien har verkligen en benägenhet att upprepa sig. Provingen är på väg att brytas, salongen sorlar som vanligt av åsikter mellan bordsgrannar så herr ordförande som till lika varit behjälplig med att slå i våra glas under hela tillställningen får höja rösten avsevärt för att göra sig hörd.

Curt och alla vi åhörare tackar Henrik Aflodal för en riktigt bra Irlandsprovning å jag är rätt säker på att det inom kort står en Irish i skåpet hos de flesta av oss.

Så bjuder Jussi oss sin vana trogen att flytta oss till matsalen där middagen väntar samt några överraskningar, dels att sällskapet bjuder på whiskyn till kaffet dels meddelar Henrik att han kan tänka sig att förlägga en VM deltävling 2014 till oss på Torpa Pensionat...

VA VILKEN GREJ...

Referat: Anders Svantesson

**Foto: Sten Benje
Layout: Sten Benje**